

beginsituatie tenslotte geleid hebben tot de uiteindelijke diplomatieke oplossing van het geschil in 1662, waarbij een verdeling tot stand kwam van elk van de drie gebieden die de Staten-Generaal het grootste deel van het strategisch belangrijkste gebied Valkenburg (achterland voor de vesting Maastricht) en Spanje de grootste gedeelten van Dalhem en 's-Hertogenrade toewees.

Het moet direct gezegd dat de schrijver, zich baserend op uitvoerig speurwerk in talrijke officiële en particuliere archieven en op een gedegen kennis van de desbetreffende regionale en algemene literatuur, erin geslaagd is een glasheldere reconstructie van de ontwikkelingen en hun achtergronden in de kwestie van de Landen van Overmaas te ontwerpen. Men had op voorhand kunnen denken dat deze uitermate slepende onderhandelingen over enkele grensgebieden, in een uithoek van het land gelegen, een weinig boeiend onderwerp zowel voor de onderzoeker als voor de lezer zouden opleveren, maar het tegendeel blijkt het geval. Het is een zeer leesbaar verhaal geworden waarbij de schrijver -en in zijn voetspoor de lezer- in weerswil van de vele details het zicht op het grotere geheel in dit randgebied van regionale en diplomatieke geschiedenis nergens kwijtraakt. Op knappe wijze weet hij voortdurend verbindingen aan te brengen tussen de belangenstrijd van allerlei lokale en regionale potentatjes, met name de adel en de geestelijkheid in de desbetreffende gebieden, en de machtsstrijd van de grote diplomatieke spelers in Den Haag, Brussel en Madrid. Overtuigend blijkt hierbij iedere keer dat de internationale krachtsverhoudingen in laatste instantie bepalend zijn voor het verloop en het uiteindelijke resultaat van de onderhandelingen over de Landen van Overmaas. Vooral de steeds zwakkere positie van Spanje in de krachtmeting met Frankrijk heeft tenslotte tot een oplossing geleid die voor de Staten-Generaal het gunstigst uitviel.

Goede wijn behoeft geen krans; daarom kan deze bespreking kort zijn. Vanuit het oogpunt van wetenschappelijk bronnenonderzoek, helderheid van betoogtrant en beheersing van de stof is dit boek zonder meer van voortreffelijk gehalte. Een gaaf voorbeeld van geslaagde integratie van regionale en diplomatieke geschiedenis waarmee ik de schrijver graag wil complimenteren.

M. A. M. Franken

S. W. Hamers-Van Duynen, *Hieronymus David Gaubius (1705-1780) zijn correspondentie met Antonio Nunes Ribeiro Sanchez en andere tijdgenoten* (Assen: Van Gorcum, 1978, 288 blz., ill., 3 bijl.).

Dit boek kwam tot stand als proefschrift met prof. G. A. Lindeboom als promotor. Het bevat dertig aan Sanchez gerichte brieven van H. Gaub, geschreven tussen 1740 en 1777, die zich bevinden in de Oostenrijkse Nationaal Bibliotheek. Deze brieven vormen een dankbare bron voor de cultuurgeschiedenis van de achttiende eeuw, in het bijzonder de socio-culturele betrekkingen binnen Europa. De medicus historicus kan er veel van zijn gading vinden. Behalve de correspondentie met Sanchez heeft de auteur nog zes en twintig brieven van Gaub aan andere tijdgenoten gepubliceerd, onder andere aan Paulus de Wind, Abraham Kaau, neef van Herman Boerhaave, Albrecht Haller en Johannes Stephanus Bernard, een arts in Amsterdam. De brieven zijn, voor zover ze in het Latijn zijn geschreven, door de auteur voorzien van een Nederlandse vertaling. De brieven aan Sanchez worden ingeleid met korte samenvattingen en besloten met nauwkeurig bewerkte verklarende voetnoten. Bovendien geeft de auteur een levensbeschrijving van Gaub, met nadruk op de periode van zijn Leidse hoogleraarschap. Ook aan Sanchez is een korte inleiding ge-

wijd over zijn leven en werk. Aan de brieven is een aantal recepten van Gaub toegevoegd en een catalogus van zijn preparaten en instrumenten, die op 1 oktober 1783 openbaar zijn verkocht.

Dit werk moet allereerst gezien worden als een bronnenpublicatie. De auteur heeft zich duidelijk beperkt tot de presentatie van de brieven, zonder uitvoerig in te gaan op het netwerk van connecties, vaak van personen die in de cultuurgeschiedenis een rol gespeeld hebben. Ook Gaub en Sanchez zelf worden slechts in het kort besproken.

Gaubius roert in deze brieven allerlei onderwerpen aan die in de achttiende eeuw in de geneeskunst een rol speelden, het voor en tegen van de pokkeninenting, de irritabiliteitsleer, de behandeling van venerische ziekten en verder nog een groot aantal medische zaken, die betrekking hebben op de behandeling van zijn patiënten. In deze brieven overheerst de medicus Gaub de chemicus Gaub, alhoewel hij een enkele maal zijn genoegen uit over materiaal, dat Sanchez hem voor onderzoek heeft toegezonden. Toch gaat Gaub in de brieven op geen enkel onderwerp uitvoerig in, het blijft bij een nieuwsuitwisseling, berichtgeving over verzonden boeken en manuscripten, de Leidse universiteit en Sanchez' plannen voor hervorming van het medisch onderwijs in Portugal.

Deze brieven zijn allereerst van belang voor medici historici, vooral ook door de vele discussies over de voorgeschreven therapieën. Hieronymus David Gaub was hoogleraar in een periode, dat de Leidse geneeskundige school bergaf ging. Toch heeft zijn werk, vooral zijn studies over de psychosomatische geneeskunde internationaal bekendheid gekregen, onder meer door L. J. Rathers boek *Mind and Body in the Eighteenth Century* (1968). Door publicatie van zijn brieven heeft de auteur nieuw materiaal aangedragen dat benut kan worden voor verder onderzoek, ook op het gebied van de geschiedenis van de intellectuele betrekkingen in Europa gedurende de achttiende eeuw.

A. M. Luyendijk-Elshout

W. W. Mijnhardt, e.a., *Teyler 1778-1978. Studies en bijdragen over Teylers Stichting naar aanleiding van het tweede eeuwfeest* (Haarlem-Antwerpen: Schuyt en Co NV, 1978, 328 blz., f95,—, ISBN 90 6097 091 8).

Toen in 1778 de doopsgezinde Haarlemse textielabrikant Pieter Teyler kinderloos overleed, liet hij een vermogen na van rond de twee miljoen gulden. De testateur had dit immense vermogen in een stichting ondergebracht. In zijn testament bepaalde Teyler dat de rente van dit vermogen (in de achttiende eeuw was dit jaarlijks het eveneens formidabele bedrag van f60.000,—) gebruikt zou moeten worden voor een drietal doelstellingen: 1) de bevordering van de godsdienst, 2) aanmoediging van de kunsten en de wetenschappen, 3) hulp aan arme en noodlijdende mensen. Ten behoeve van de beide eerste doelstellingen verlangde Teyler de oprichting van twee genootschappen: het Eerste of Godgeleerd Genootschap en het Tweede Genootschap. De beide Genootschappen zouden door het uitschrijven van prijsvragen enerzijds de godgeleerdheid en anderzijds de natuurkunde, dichtkunst, de historie en de teken- en penningkunde (het terrein van het Tweede Genootschap) moeten bevorderen (12).

Het centrale opstel in deze bundel is dat van Mijnhardt over de eerste veertig jaar van de Teyler-stichting. Allereerst onderzoekt Mijnhardt de plaats van een instelling als de Teylerstichting in het geestelijk klimaat van de Nederlandse Verlichting. Hij vindt het zeer negatieve beeld dat men gewoonlijk heeft van de achttiende eeuwse-Nederlandse cultuur overduidelijk somber: bij nader onderzoek zou best kunnen blijken dat het nog wel meevalt. In-